

ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

REVUE HELLÉNIQUE
DES DROITS DE L'HOMME

ΜΑΡΙΑ ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΥ-ΜΠΟΤΗ
Η ΑΠΑΓΟΡΕΥΣΗ ΤΗΣ ΛΟΓΟΚΡΙΣΙΑΣ
ΚΑΙ Η ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΩΝ ΑΝΗΛΙΚΩΝ
Ο ΕΛΕΓΧΟΣ ΤΗΣ ΠΡΟΣΒΑΣΗΣ ΣΕ
ΠΟΡΝΟΓΡΑΦΙΚΟ ΥΛΙΚΟ ΤΟΥ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟΥ

ΑΝΑΤΥΠΟ

31

2006

ΑΝΤ. Ν. ΣΑΚΚΟΥΛΑΣ
ΑΘΗΝΑ - ΚΟΜΟΤΗΝΗ

BRUYLANT
BRUXELLES

Η απαγόρευση της λογοκρισίας και η προστασία των ανηλίκων

Ο έλεγχος της πρόσβασης σε πορνογραφικό υλικό του διαδικτύου

ΜΑΡΙΑ ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΥ-ΜΠΟΤΗ

Διάγραμμα

1. Εισαγωγή.
2. Οι πρώτες νομικές προσπάθειες ελέγχου πρόσβασης ανηλίκων σε πορνογραφικό και άλλο υλικό στις ΗΠΑ.
3. Ο νόμος *Child Internet Protection Act* και η απόφαση *American Library Association v. US, 2003*.
4. *Ashcroft, Attorney General v. American Civil Liberties Union et al., 2004*.
5. Ελληνικό δίκαιο, βιβλιοθήκες και πορνογραφία.
6. Η προστασία των παιδιών από την πορνογραφία και το είδος της βλάβης.

Περίληψη

Το άρθρο αναφέρεται στο ζήτημα της λογοκρισίας στο διαδίκτυο και στα παιδιά, γενικά και σε σχέση με την τοποθέτηση τεχνολογικών φίλτρων προστασίας από πορνογραφικό υλικό. Αναφέρονται οι υποθέσεις που κρίθηκαν τελικά από το Ανώτατο Δικαστήριο των ΗΠΑ και παρουσιάζονται οι αντιτιθέμενες απόψεις. Ανα-

Η κ. Μαρία Κανελλοπούλου - Μπότη είναι Λέκτορας στο Τμήμα Αρχειονομίας-Βιβλιοθηκονομίας, στο Ιόνιο Πανεπιστήμιο.

λύεται η τυχόν ευθύνη των βιβλιοθηκονόμων σε σχέση με την προστασία των ανηλίκων, ενώ γίνεται ειδική αναφορά στο θέμα της βλάβης (ανηλίκων και ενηλίκων) από την πορνογραφία¹.

1. Εισαγωγή.

Η ΑΠΑΓΟΡΕΥΣΗ ΤΗΣ ΛΟΓΟΚΡΙΣΙΑΣ, στενά συνδεδεμένη με την αρχή της ελευθερίας της έκφρασης, είναι αναμφισβήτητη διεθνώς. Στην Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (άρθρ. 19) δηλώνεται ότι, ο καθένας έχει το δικαίωμα στην ελευθερία της γνώμης και της έκφρασής του, ενώ το δικαίωμα συμπεριλαμβάνει την αναζήτηση και λήψη πληροφοριών μέσω οποιουδήποτε μέσου, ανεξαρτήτως συνόρων. Στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Προστασία των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και Θεμελιωδών Ελευθεριών, άρθρ. 10, δηλώνεται ότι ο καθένας έχει το δικαίωμα στην ελευθερία της έκφρασής του, το οποίο περιλαμβάνει την ελευθερία της γνώμης, της λήψης και της μετάδοσης πληροφοριών και ιδεών χωρίς ανάμιξη δημόσιας εξουσίας και ανεξάρτητα από σύνορα. Στο ελληνικό Σύνταγμα, προστατεύονται οι ίδιες ελευθερίες (βασικό το άρθρ. 14Σ²), όπως και στα Συντάγματα άλλων χωρών³. Η ελευθερία της πληρο-

1. Θερμές ευχαριστίες στον κ. *Αριστείδη Χατζή*, Επίκουρο καθηγητή του Τμήματος ΜΙΘΕ του Πανεπιστημίου Αθηνών, για την ευγενική του πρόσκληση σε διάλεξη με θέμα 'Λογοκρισία και Διαδίκτυο', στα πλαίσια του σεμιναρίου 'Δίκαιο, Ηθική και Πολιτική Φιλοσοφία' τον Οκτώβριο 2004, βάσει της οποίας έγινε η συγγραφή του παρόντος. Σε συνοπτικότερη μορφή, η εργασία ήταν το αντικείμενο εισήγησης στο 13^ο Πανελλήνιο Συνέδριο Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών του 2004 στην Κέρκυρα.

2. Το άρθρο αυτό προστατεύει και την ελευθερία έκφρασης και επικοινωνίας μέσω του διαδικτύου, βλ. *Ι. ΚΑΡΑΚΩΣΤΑ, Δίκαιο και Internet*, 2003, β' έκδοση, σ. 39, «...το άρθρο 14 παρ. 1 Σ αναφέρεται στην προφορική, γραπτή και δια του Τύπου έκφραση και διάδοση των στοχασμών, αυτό όμως δεν σημαίνει ότι δεν κατοχυρώνεται η έκφραση και μετάδοση γνώμης μέσω του Διαδικτύου. Η αναφορά στο Σύνταγμα είναι ενδεικτική...».

3. Στις ΗΠΑ, η ελευθερία της έκφρασης προστατεύεται από την Πρώτη Τροποποίηση (First Amendment) του αμερικανικού Συντάγματος, στην οποία ορίζεται ότι «το Κογκρέσο δεν θα θεσπί-

φόρησης επίσης έχει αναχθεί σε βασική συνταγματική αρχή στην Ελλάδα (Σ5Α παρ. 1 και 2⁴). Η ελευθερία αυτή δεσμεύει όχι μόνο το κράτος, αλλά και τους ιδιώτες, στις έννομες σχέσεις στις οποίες προσιδιάζει το ατομικό δικαίωμα στην πληροφορία⁵.

Παράλληλα προς τη συνταγματική απαγόρευση της λογοκρισίας, αλλά και την συνταγματικά προστατευόμενη ελευθερία της πληροφόρησης, το άρθρ. 21 παρ. 1 του Συντάγματος ορίζει ότι «η οικογένεια ... και η παιδική ηλικία τελούν υπό την προστασία του κράτους». Στη διάταξη συντρέχουν και συνυπάρχουν ατομικά δικαιώματα, κοινωνικά δικαιώματα, αλλά και θεσμικές εγγυήσεις⁶. Στην Ελλάδα, άλλωστε, έχει κυρωθεί με νόμο⁷ η Διεθνής Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού, ενώ εννοείται πως κάθε παιδί προστατεύεται⁸.

σε νόμο...ο οποίος περιορίζει την ελευθερία του λόγου ή του τύπου...». Παρόμοιες διατάξεις περιέχουν και τα Συντάγματα άλλων χωρών.

4. Παρ. 1, «καθένας έχει δικαίωμα στην πληροφόρηση», παρ. 2, «καθένας έχει δικαίωμα συμμετοχής στην κοινωνία της πληροφορίας. Η διευκόλυνση της πρόσβασης στις πληροφορίες που διακινούνται ηλεκτρονικά...αποτελεί υποχρέωση του κράτους».

5. Βλ. Ι. ΚΑΡΑΚΩΣΤΑ, *Η προστασία της ιδιωτικότητας στην Κοινωνία της Πληροφορίας*, ΔιΜΜΕ 1/2004, 54-58: «...οι διατάξεις αυτές (του ελληνικού Συντάγματος, άρθρ. 2, 5, 9^Α, 19) προστατεύουν κατ' αρχάς τον ιδιώτη από προσβολές των φορέων της κρατικής εξουσίας. Πλέον όμως και μετά την πρόσφατη συνταγματική αναθεώρηση χάρη στη νέα διατύπωση του άρθρου 25 του Σ, οι θεμελιώδεις αυτές διατάξεις τριτενεργούν άμεσα και στις σχέσεις μεταξύ ιδιωτών...» (σ. 55). Ανάμεσα στις διατάξεις που τριτενεργούν άμεσα είναι και η Σ5Α. Βλ., επίσης, ανάλυση της τριτενέργειας των συνταγματικών δικαιωμάτων στον Κ. ΧΡΥΣΟΓΟΝΟ, *Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα*, 2002, σ. 61 επ., «...καθιερώνεται η καταρχήν δυνατότητα τριτενέργειας και μάλιστα όχι μόνο των συνταγματικών δικαιωμάτων, αλλά γενικά των δικαιωμάτων του ανθρώπου...», σ. 63. Για την τριτενέργεια γενικά, βλ. Τ. ΗΛΙΟΠΟΥΛΟΥ-ΣΤΡΑΓΓΑ, *Η τριτενέργεια των ατομικών και κοινωνικών δικαιωμάτων*, 1990 και για το ίδιο ζήτημα μετά την τελευταία αναθεώρηση του Συντάγματος, βλ. Γ. ΚΑΤΡΟΥΓΚΑΛΟ, *Νομική και πολιτική σημασία της αναθεώρησης του άρθρ. 25 του Συντάγματος*, ΔΤΑ Ν° 10/2001, 468 και ειδικά, σε σχέση με τις αδικοπραξίες, Μ. ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΥ-ΜΠΙΟΤΗ, *Συνταγματικές αδικοπραξίες*, ΙονΕπΔ 2001, 75.

6. Βλ. Κ. ΧΡΥΣΟΓΟΝΟ, *Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα*, 2002, σ. 501, 512 επ.

7. Ν. 2101/1992.

8. Εντός ή εκτός γάμου, βλ. Π. ΠΑΡΑΡΑ, *Σύνταγμα και Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου*, 2001, 140 και ΝΑΣΚΟΥ-ΠΕΡΑΚΗ Π. / ΧΡΥΣΟΓΟΝΟΥ Κ. / ΑΝΘΟΠΟΥΛΟΥ Χ. (επιμ.), *Η Διεθνής Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού*, 2002.

Ζητήματα ελευθερίας του τύπου και της λογοκρισίας έχουν αναλυθεί νομικά εδώ και πολλά χρόνια⁹. Αντίθετα, το ζήτημα του ελέγχου του περιεχομένου του διαδικτύου είναι σχετικά σύγχρονο και φαίνεται ότι ίσως δεν είναι δυνατό το διαδίκτυο να αντιμετωπισθεί νομικά με τον ίδιο τρόπο όπως, για παράδειγμα, μια εφημερίδα. Η νομική θεωρία έχει προβεί σε πολλές αναλύσεις και συγκρίσεις των μέσων της εφημερίδας, της τηλεόρασης κ.ά. με το διαδίκτυο¹⁰, αλλά το θέμα βέβαια δεν έχει μόνο θεωρητική σημασία: η πρόσβαση των ανηλίκων σε πορνογραφικές ιστοσελίδες αποτελεί ένα απλό παράδειγμα του γεγονότος αυτού.

Το διαδίκτυο περιέχει αμέτρητες πορνογραφικές ιστοσελίδες¹¹. Ήδη από το 1997, γονείς στις ΗΠΑ κατήγγειλαν τους υπευθύνους των βιβλιοθηκών, καθώς τα ανήλικα παιδιά τους συστηματικά αποκτούσαν πρόσβαση σε πορνογραφικές

9. Βλ. αναλυτικά, ΚΑΡΑΚΩΣΤΑ Ι., *Το Δίκαιο των ΜΜΕ*, 2004, ΧΡΥΣΟΦΟΝΟ, ό.π., σ. 271 επ.

10. Ως προς το τι είναι, από νομικής πλευράς, το διαδίκτυο, έχουμε λάβει πολύ διαφορετικές απαντήσεις για το καταπιληκτικό αυτό φαινόμενο. Για μια πρώτη προσέγγιση, βλ. ΜΑΡΙΝΟ Α., *Το Ίντερνέτ και οι συνέπειές του κυρίως στο χώρο του δικαίου*, ΕλλΔ/νη 1998, 1. Οι απαντήσεις ποικίλλουν από την πλήρη άρνηση ότι το διαδίκτυο φέρνει κάτι εντελώς νέο στη νομική θεωρία (πρβλ. ΚΑΡΑΚΩΣΤΑ, *Δίκαιο και Internet*, β' εκδ. 2003, σ. 1, «νόμος για το διαδίκτυο δεν υπάρχει, όπως δεν υπάρχει νόμος για το χαρτί, τη μηχανή του fax, τη συσκευή της τηλεόρασης και του ραδιοφώνου...», βλ. και ΕΑΣΤΕΡΒΡΟΟΚ, *Cyberspace and the Law of the Horse*, 1996 U Chi Legal F. 207) μέχρι τη θέση ότι ο κυβερνοχώρος, λόγω του κώδικα επικοινωνίας που χρησιμοποιεί, εσωτερικεύει αξίες που καθορίζουν τη φύση της επικοινωνίας μέσω του διαδικτύου (LESSIG L., *The Law of the Horse: What Cyberspace Might Teach*, 1999, Harvard L.Rev. 500, HUNTER D., *Cyberspace as Place and the Tragedy of the Digital Anticommons*, 2003, 92 Calif. L.Rev., JOHNSON / POST, *Law and Borders-The Rise of Law in Cyberspace*, 1996, 48 Stan.L.Rev. 1367). Ίσως η ειλικρινής θέση του Ανωτάτου Δικαστηρίου των ΗΠΑ στην υπόθεση *ALA v. US*, 123 5 ct 2293 (2003), ότι το διαδίκτυο απλά δεν έχει αρκετή ιστορία ακόμη πίσω του, ώστε να γίνει δεκτός άνευ άλλου ο παραλληλισμός του με τους φυσικούς κοινόχρηστους/δημόσιους τόπους, να βρίσκεται, τελικά, πιο κοντά στην αλήθεια σήμερα. Πάντως, το μόνο σίγουρο (και σχετικό εδώ) είναι ότι το διαδίκτυο είναι το τέλειο εγκληματικό εργαλείο, βλ. ΗΙΓΔΟΜ, *Ο ρόλος της Interpol*, στο Σεξουαλική κακοποίηση των παιδιών και παιδοφιλία στο Internet, εκδ. Σιδέρη, 2000, σ. 47, 48, «...οι χρήστες (του διαδικτύου) μπορούν να παραμείνουν εκατό τοις εκατό ανώνυμοι. Μπορούν να ανταλλάξουν άσμενες φωτογραφίες παιδιών γνωρίζοντας ότι οι πιθανότητες να εντοπιστούν είναι ελάχιστες...».

11. Βλ. γενικά, ΒΟΥΡΤ, *Dangerous Access: Uncovering Internet Pornography in America's Libraries*, 2000, www.copacommission.org/papers/bio63.pdf.

